

Руденко О. І.<https://orcid.org/0009-0001-9012-0262>

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена розкриттю напрямів удосконалення державної соціальної політики в контексті післявоєнного відновлення в Україні. Визначено, що повномасштабна військова агресія російської федерації проти нашої держави спричинила безпрецедентну в сучасній історії гуманітарну та соціально-економічну кризу, масштаб наслідків якої вимагають радикального переосмислення теоретико-методологічних засад і практичних інструментів реалізації державної соціальної політики. Існуюча система соціального захисту остаточно вичерпала свій інституційний ресурс в умов критичного дефіциту бюджетних коштів. Процес післявоєнного відновлення України не може обмежуватися виключно відбудовою фізичної інфраструктури, а потребує формування принципово нової, фінансово стійкої та людиноцентричної системи соціальної безпеки.

Наведено головні особливості реалізації державної соціальної політики в період післявоєнного відновлення. Визначено, що після війни необхідно забезпечити впровадження нової моделі соціальної політики на принципах сталого розвитку. Вказана політика має реалізовуватися через механізми інклюзивності, адресності надання допомоги, цифровізації послуг, децентралізації повноважень та забезпечення соціальної справедливості. Виокремлено стратегічні напрями удосконалення державної соціальної політики в контексті післявоєнного відновлення в Україні, зокрема удосконалення державної ветеранської політики, мінімізація наслідків демографічної кризи та повернення мігрантів, цифровізація та підвищення адресності соціальних послуг, реформування ринку праці та забезпечення безбар'єрності. Реалізація запропонованих напрямів дозволить побудувати гнучку, фінансово стійку та прозору систему соціального захисту, яка відповідає євроінтеграційним зобов'язанням України та забезпечує довгостроковий суспільний розвиток.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, напрями удосконалення, війна, післявоєнне відновлення.

Постановка проблеми. Російське повномасштабне вторгнення у 2022 році спровокувало масштабну системну кризу, що трансформувала ключові суспільно-економічні процеси в Україні. Першочерговим завданням держави став пошук ефективних механізмів соціальної підтримки, зважаючи на стрімке зростання кількості вразливих верств населення: внутрішніх переселенців, ветеранів, постраждалих від агресії та сімей із низьким рівнем доходу. В даному контексті соціальна політика набула функцій «макросоціального регулятора», що виступає гарантом «збереження національної єдності», суспільної стабільності, а також збереження системної стабільності.

В той же час, сучасні умови вимагають поєднання оперативних антикризових заходів із сис-

темним переглядом векторів соціальної політики. Її повоєнна реформа має реалізуватися відповідно до цілей сталого розвитку. Першочергову увагу слід приділити виконанню Цілей сталого розвитку ООН, де ключовими детермінантами виступають мінімізація бідності, розвиток інклюзивного освітнього простору, забезпечення гідної зайнятості, розвитку системи соціальних гарантій та зменшення диспропорцій у суспільстві. Водночас процес післявоєнного відновлення має базуватися не лише на вирішенні першочергових гуманітарних завдань, але й на впровадженні комплексної стратегії сталого розвитку з урахуванням економічних, екологічних і соціальних компонентів.

У зв'язку з цим, пріоритетом соціальної політики має стати не лише реагування на поточні

кризи, але й створення умов для формування інклюзивного та стійкого суспільства. Дослідження проблем реалізації соціальних програм в умовах воєнного стану та визначення стратегічних орієнтирів повоєнного відновлення відповідно до Цілей сталого розвитку є передумовою для ухвалення якісних нормативно-правових актів, зміцнення суспільної злагоди й нарощування спроможності державних інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дану проблематику досліджували такі науковці як З. Бурик, І. Верховод, А. Іванов, В. Мадалиць, І. Приходько, Н. Шпортюк та інші. Проте, динамічність викликів воєнного та післявоєнного періодів, цифровізація суспільних процесів та євроінтеграційні зобов'язання України вимагають постійного оновлення наукових підходів та пошуку нових напрямів удосконалення державної політики.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття напрямів удосконалення державної соціальної політики в контексті післявоєнного відновлення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під соціальною політикою слід розуміти нормативно врегульовану систему державних заходів, метою яких є гарантування добробуту населення, надання допомоги вразливим верствам суспільства, збереження стабільності та захист прав громадян на принципах справедливості. Сучасна динаміка соціальних змін, спричинена воєнним станом, зумовлює необхідність запровадження гнучких і адаптивних механізмів управління, спрямованих на вирішення перспективних стратегічних завдань. Відтак, соціальну політику можна визначити як базовий механізм гарантування стабільного функціонування держави та соціально-економічного захисту гро-

мадян. Вона є визначальним елементом системи національної безпеки, що сприяє суспільній згуртованості та реалізації державних гарантій для соціально вразливих верств населення.

На етапі післявоєнного відновлення першочерговим завданням держави, поряд із відбудовою інфраструктурних об'єктів, буде реформування системи соціальної політики відповідно до викликів сучасності. Зважаючи на критичні втрати у соціальній сфері (зокрема, значну кількість внутрішньо переміщених осіб, руйнування житлового фонду, зростання безробіття та втрату працездатності громадянами) виникає потреба у впровадженні нової адаптивної моделі соціальної допомоги, що відповідає цілям сталого розвитку та національним безпековим інтересам. Наведемо головні особливості реалізації державної соціальної політики в період післявоєнного відновлення у табл. 1.

Отже, на етапі післявоєнного відновлення пріоритетним завданням, поряд із модернізацією економіки та інфраструктури, є реформування соціальної політики для забезпечення належного рівня життя громадян, відновлення соціальних прав та реалізації цілей сталого розвитку. З огляду на критичні показники бідності, безробіття, рівня інвалідизації та демографічних втрат, органи державної влади мають концентрувати ресурси на ключових напрямках, які гарантуватимуть стабільність та довгострокову стійкість соціальної системи.

Як зазначають науковці, у воєнних умовах, в яких на сьогоднішній день опинилася наша держава, соціальна політика потребує швидкості, високої результативності та простоти, оскільки при подібних умовах людині зазвичай не вистачає часу на бюрократичні моменти. Тому, на даний час Україна докладає чимало зусиль для реалізації

Таблиця 1

Ключові особливості соціальної політики післявоєнного періоду

Особливості	Зміст
Масовість соціальних потреб	Значна кількість громадян потребуватиме тривалої підтримки: ветерани, внутрішні переселенці, постраждали від війни
Нерівномірність регіонального розвитку	Відбудова соціальної інфраструктури потребуватиме більше старань у регіонах, що зазнали найбільших знищень
Трансформація категорій вразливості	З'являться нові громади: демобілізовані військові, реабілітанти, діти війни, жінки, що втратили членів родини
Зростання ролі місцевого самоврядування	Громади стануть головними виконавцями програм підтримки на місцях
Психосоціальні наслідки війни	Масова потреба у психологічній підтримці, соціальній адаптації, інтегруванні в соціум
Вимога прозорості та ефективності	Соціальна політика має стати максимально адресною, підзвітною та цифровізованою

Джерело: [1]

чималої кількості заходів задля досягнення даної мети. Водночас відповідне державне сприяння розвитку соціальної сфери залежить від успішного розвитку економіки країни, що вважається головним джерелом її фінансування. В той же час, економічний розвиток країни залежить також і від конкурентоспроможного людського потенціалу. Через це досліджувати дану проблематику необхідно у нерозривному взаємовідношенні. Держава повинна зоставатися головним джерелом розв'язання проблем в сфері соціального захисту населення, проте зважаючи на намагання створити конкурентоздатну успішну державу, мають враховуватися різноманітні умови для розвитку людського капіталу [3, с. 62–63].

І. П. Приходько та Н. Л. Шпортюк визначили, що основним стратегічним завданням, яке стоїть зараз перед державою є забезпечення нормальної роботи відповідних механізмів, що спираються на ефективну взаємодію органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування. Крім того, необхідна розробка принципово нової схеми побудови соціального захисту населення, зокрема, надання соціальної допомоги та виплат з обліком зустрічних зобов'язань громадян, пов'язаних з їхньою готовністю підвищувати свої доходи через зайнятість. Також науковці виділяють такі ключові цілі, досягнення яких у повному обсязі дозволить говорити про суттєві досягнення у підвищенні якості соціального захисту населення, а саме: своєчасний доступ українців до соціальних виплат; доступ до якісної та доступної медичної допомоги, лікарського забезпечення; підвищення ефективності системи соціального захисту та соціального обслуговування громадян; активізація політики зайнятості в умовах воєнного стану [5, с. 1122–1123].

Задля забезпечення ефективності інструментарію соціальної політики України за підтримкою Світового банку та Міжнародного валютного фонду в умовах війни доцільним є:

- оптимізація виплат та підвищення їх ефективності за рахунок адресності та доступності;
- до закінчення війни основну увагу необхідно акцентувати на підтримці існуючих програм соціального захисту, з більшим наголосом на допомозі за критерієм матеріального становища, підтримці малого та середнього бізнесу та самозайнятості;
- розробка стимулів для повернення українців із міграції у довгостроковій перспективі;
- посилення цифровізації, впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС);

– розробка дієвих інструментів задля працевлаштування осіб із інвалідністю;

– вирішення проблем та перешкод із усиновленням, цифровізувати сам процес, сформувати прозорий реєстр для усиновлювачів (черга на усиновлення);

– запровадження широких програм перекваліфікації внутрішньо переселених осіб та осіб із інвалідністю, розробка стратегічного бачення пенсійної реформи [2, с. 159–160].

Водночас держава повинна адаптувати свою соціальну політику до умов воєнного стану, впроваджуючи спеціальні програми допомоги для постраждалих категорій населення, компенсації витрат на оренду житла чи забезпечення тимчасовими прихистками. Захист прав людини під час воєнного стану є невід'ємною частиною соціальної функції держави. Міжнародно-правові стандарти, закріплені в таких документах, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Женевські конвенції, встановлюють, що обмеження прав під час надзвичайних ситуацій повинні бути пропорційними, обґрунтованими та тимчасовими. Україна намагається дотримуватися цих стандартів, розробляючи законодавчі акти та механізми для захисту внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, дітей і літніх людей. Особливе місце займають цифрові рішення, які дозволяють мінімізувати вплив обмежень на права громадян через дистанційний доступ до послуг. Утім, навіть за наявності прогресивних механізмів, захист прав людини стикається з викликами, такими як обмежений доступ до окупованих територій, руйнування інфраструктури, фінансові обмеження та ризики порушення прав через надмірні обмеження з боку держави. Вивчення міжнародного досвіду у цій сфері дозволяє ефективніше адаптувати національні механізми. Наприклад, у Норвегії та Швеції мобільні центри допомоги забезпечують доступ до послуг у віддалених регіонах, а в Сінгапурі діють адресні програми підтримки літніх людей і осіб з інвалідністю. Україна може використовувати ці приклади для вдосконалення власної політики. Таким чином, реалізація соціальної функції держави та захист прав людини під час воєнного стану вимагають інноваційних підходів, зокрема впровадження цифрових технологій, розширення міжнародної співпраці та забезпечення прозорості й підзвітності в управлінні ресурсами. Ці заходи є необхідними для збереження соціальної стабільності, захисту громадян та подолання наслідків збройного конфлікту [4].

Отже, на основі всього вище наведеного, на нашу думку, можна визначити наступні стратегічні напрями удосконалення державної соціальної політики в контексті післявоєнного відновлення в Україні:

1. Удосконалення державної ветеранської політики. Нова парадигма взаємодії держави з ветеранами має базуватися на принципах економічної субсидіарності та поваги до людської гідності. Необхідно здійснити перехід від радянської системи «категоріальних пільг» до створення «системи повернення». Даний підхід передбачає запровадження інституту цивільного супроводу (так званого «соціального менторства») для координації процесу адаптації звільнених у запас військовослужбовців. Економічна інтеграція має реалізуватися через розширення програм надання освітніх «ваучерів» для здобуття дефіцитних цивільних спеціальностей та оптимізацію грантової підтримки (зокрема, у межах урядових проектів на зразок «єРобота») для стимулювання ветеранського підприємництва.

2. Мінімізація наслідків демографічної кризи та повернення мігрантів. Державна стратегія відновлення демографічного потенціалу повинна мати комплексний характер. Першим елементом є створення економічних стимулів для повернення вимушених мігрантів з-за кордону, що передбачає масштабування програм доступного довгострокового іпотечного кредитування (модернізація проекту «єОселя») та запровадження тимчасових податкових пільг для інвесторів у національну економіку. Другим елементом є трансформація системи підтримки сімей з дітьми, яка, окрім збільшення грошових виплат при народженні дитини, має фокусуватися на розбудові безпечної та інклюзивної інфраструктури дошкільної та загальної середньої освіти, що дозволить батькам успішно поєднувати професійну зайнятість із вихованням дітей. Третім елементом є зміна підходів до інтеграції внутрішніх переселенців.

3. Цифровізація та підвищення адресності соціальних послуг. Технологічною основою реформи є повне розгортання Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС). Функціонал системи дозволяє консолідувати персональні дані реципієнтів, здійснювати автоматизований обмін та проводити верифікацію майнового стану громадян у режимі реального часу, що мінімізує ризики нецільового використання бюджетних коштів. Подальший розвиток платформи «Дія» у сфері соціального захисту має забезпечити переведення усіх соціальних сервісів (оформлення субсидій,

допомоги по безробіттю, встановлення статусів тощо) в електронний формат. Логічним завершенням цифровізації є повна монетизація пільг, коли безготівкові пільги замінюються прямими грошовими трансфертами на індивідуальні рахунки громадян, що оптимізує адміністрування видатків та стимулює раціональну споживчу поведінку.

4. Реформування ринку праці та забезпечення безбар'єрності. Післявоєнна економіка вимагає гнучких правових механізмів регулювання трудових відносин. Модернізація трудового законодавства має остаточно легалізувати гнучкі форми зайнятості та спростити процедури найму для зниження рівня тіньової економіки. У контексті просторового розвитку відбудова зруйнованих населених пунктів повинна відбуватися за суворого дотримання Державних будівельних норм на засадах «універсального дизайну», що виключає будь-яку «дискримінацію» маломобільних груп населення.

Таким чином, удосконалення соціальної політики в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення має спиратися на принципи адресності, результативності, міжсекторального партнерства, цифровізації та сталого розвитку. Лише комплексний підхід дасть змогу сформувати соціо-гуманітарну модель нового зразка, сфокусовану на людиноцентризмі та консолідації всієї суспільної системи.

Висновки. Отже, беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що актуальні безпекові та соціально-економічні виклики, спричинені воєнним станом, вимагають системного перегляду та удосконалення базових засад державної соціальної політики. Російсько-українська війна зумовила глибоку гуманітарну кризу, суттєве розширення переліку категорій осіб, які потребують соціального захисту, пошкодження мережі закладів соціального призначення та значне зростання дефіциту бюджетної системи. В даному контексті реалізація соціальної політики набуває стратегічного значення, виступаючи не лише механізмом надання допомоги населенню, але й ключовим чинником забезпечення національної безпеки та правопорядку.

Період післявоєнного відновлення створює передумови для модернізації системи соціального захисту населення з метою забезпечення її прозорості, доступності та відповідності принципам справедливості. Стратегічна мета полягає у збалансуванні короткострокових заходів (надання невідкладної допомоги постраждалим, відновлення доступу до базових послуг) із середньо-

строковими та довгостроковими пріоритетами, зокрема розвитком людського потенціалу, сприянням зайнятості населення, реформуванням сфери надання соціальних послуг та цифровізацією процесів управління. Водночас, процес післявоєнного відновлення не може обмежуватися поверненням до довоєнних стандартів. Необхідно забезпечити впровадження нової моделі соціальної політики на принципах сталого розвитку. Вказана політика має реалізовуватися через механізми інклюзивності, адресності надання допомоги, цифровізації послуг,

децентралізації повноважень та забезпечення соціальної справедливості. Інтеграція Цілей сталого розвитку у систему соціального захисту є передумовою підвищення ефективності використання бюджетних коштів, відновлення довіри громадян до інститутів влади, зниження рівня нерівності та забезпечення стабільного післявоєнного розвитку держави. Успішне виконання цих завдань дозволить перетворити соціальну політику на дієвий інструмент стимулювання суспільно-економічного прогресу.

Список літератури:

1. Бурик З. В. Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2025. № 2. С. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.15421/152518>.
2. Верховод І. Проблематика забезпечення ефективності інструментарію соціальної політики України в умовах війни. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2024. № 2 (13). С. 155–167. DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2024-2-14>.
3. Іванов А. В. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. 2023. № 2. С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.2/10>.
4. Мадалиць В.В. Соціальна функція держави та права людини: механізми захисту в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Випуск 01. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.5>.
5. Приходько І. П., Шпортюк Н. Л. Формування та реалізація державної соціальної політики в умовах глобальних викликів. *Public Administration and Regional Development*. 2022. № 18. С. 1122–1140. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2022.18.07>.

Rudenko O. I. DIRECTIONS FOR IMPROVING STATE SOCIAL POLICY IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECONSTRUCTION IN UKRAINE

The article is devoted to revealing the directions for improving state social policy in the context of post-war reconstruction in Ukraine. It is determined that the full-scale military aggression of the Russian Federation against our state has caused an unprecedented in modern history humanitarian and socio-economic crisis, the scale of the consequences of which require a radical rethinking of the theoretical and methodological principles and practical tools for implementing state social policy. The existing system of social protection has finally exhausted its institutional resource in conditions of a critical deficit of budget funds. The process of post-war reconstruction of Ukraine cannot be limited exclusively to the reconstruction of physical infrastructure, but requires the formation of a fundamentally new, financially sustainable and human-centered system of social security.

The main features of the implementation of state social policy in the period of post-war reconstruction are presented. It was determined that after the war it is necessary to ensure the implementation of a new model of social policy based on the principles of sustainable development. The specified policy should be implemented through mechanisms of inclusiveness, targeted assistance, digitalization of services, decentralization of powers and ensuring social justice. Strategic directions for improving state social policy in the context of post-war recovery in Ukraine are identified, in particular, improving state veteran policy, minimizing the consequences of the demographic crisis and the return of migrants, digitalization and increasing the targeting of social services, reforming the labor market and ensuring barrier-free access. The implementation of the proposed directions will allow building a flexible, financially sustainable and transparent system of social protection that meets Ukraine's European integration obligations and ensures long-term social development.

Keywords: social policy, social protection, areas of improvement, war, post-war recovery.

Дата першого надходження статті до видання: 22.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026